

SANAYİLEŞME SÜRECİ YÖNÜNDEN GÜMRÜK TARİFELERİNİN GENÇ SANAYİLERİ KORUYUCU ETKİSİ

Ass. S. Rıdvan KARLUK

I. Sanayileşme Süreci Yönünden Genç Sanayileri Gümrük Tarifeleri ile Korumanın Tarihi Gelişimi

Tarihi gelişim içinde yeni kurulan sanayi dallarını veya ekonominin bir bölümünü gümrük tarifeleri ile koruma fikri, ilk kez 1791 yılında Alexander Hamilton'un «Report on Manufacturers» adlı kitabında ortaya atılmıştır. Daha sonraları fikrin ABD'de gelişmesi ve savunulması üzerine, H. C. Carey ve diğer iktisatçılar teoriyi geliştirmişlerdir.

Kıta Avrupa'sında Alman iktisatçısı F. List, «The National System of Political Economy» adlı eseriyle konu üzerine eğilmiştir (1). List bu kitabında, daha önce kurulmuş ve gelişmesini tamamlamış sanayi dallarının birtakım üstünlükleri olduğunu belirterek yeni kurulan fabrikaların bu üs-

(1) F. LIST, **The National System of Political Economy**, çev., Sampson Liyod, Longmans, Green and Co., New - York, 1904. F. List'in fikirleri ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. G. HABERLER, **The Theory International Trade**, William Hodge and Co., London, 1968, s.278.

tünlükleri elde edinceye kadar korunmaları gereği üzerinde durmuştur (2). List'e göre, daha önce kurulan ve gelişimini tamamlamış fabrikaların başlıca avantajlarını şöyle özetlemek mümkündür:

«İngiltere'de kurulu fabrikalar diğer ülkelerde yeni kurulan veya yarı gelişmiş fabrikalara göre binlerce avantaja sahiptirler. Örneğin, usta ve tecrübeli emeği ucuz fiyattan bol miktarda sağlayabilirler. En iyi ustaları, en iyi ve en ucuz makinaları bulabilirler. Satış ve alışlarda büyük kâr elde edebilirler. Ucuz ulaşım olanaklarından yararlanır ve ucuz hammadde alabilirler. Bu nedenle satışlarını ucuz maliyetler ile gerçekleştirebilirler. Banka ve mali kurumlardan fabrikaları için düşük faizle geniş kredi sağlayabilirler. Bu işletmelerin büyük ticari tecrübeleri, daha iyi araçları, binaları, işletme düzenleri ve geniş bir iç pazarları bulunmaktadır..» (3).

F. List, uluslararası rekabette kendilerini koruyacakları bir seviyeye gelinceye kadar genç sanayilerin himaye edilmeleri gerektiğini belirtmiş ve sadece sanayi kesiminin korunmasını öne sürmüştür. Çünkü sanayi, tarımsal maddeleri işleyen bir kesim olduğuna göre, sanayiın korunmasından dolayısıyla tarım kesimide yararlanacaktır. Ülke rekabet imkanını sağladıktan sonra koruma kaldırılmalıdır. Bu bakımdan List'in hiyameciliği, «terbiyevi himayecilik»tir. Böylece, herhangi bir doğal üstünlük olmadan daha önce kurulmuş olmanın verdiği avantaja dayanan yabancı rekabet, yeni kurulmakta olan genç sanayilerin gelişimini önleyemeyecektir (4).

List'in bu fikirleri, serbest dış ticaret taraftarı olarak bilinen J. S. Mill'ide etkilemiştir. Gerçekten Mill, yeni kurulan genç sanayilerin serbest dış ticarettten zarar görebileceğini sezinlemiş ve serbest dış ticarettten bir süre ayrılarak genç sanayi dallarının dış rekabete karşı korunmasını savunmuştur. Mill, bu konudaki görüşlerini şu şekilde özetlemiştir.

«Sadece politik iktisat ilkelerine dayanarak koruyucu gümrük tarifelerinin savunulabileceği tek durum, geçici olarak (özellikle genç

(2) Ranger Nurkse, A.Hamilton ve F.List'i yeni kurulan sanayi dallarının himayeciliği konusundaki fikirleri nedeniyle «ekonomik milliyetçiler» olarak adlandırmaktadır. Bkz. R.NURKSE, Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries, Oxford, Basit Blackwell, 1966,s.104.

(3) HABERLER, a.g.e.,s.278-279'dan naklen.

(4) List'in fikirlerinin daha geniş bir açıklaması için bkz. HABERLER, a.g.e., s. 278-280. J.A.SHUMPETER,History of Economic Analysis, Oxford University Press, New-York, 1961,s.505.

ve gelişen bir ülkede) o ülkenin koşullarına tamamen uyan yeni bir sanayi kurulmasında söz konusu olabilir. Bir ülkenin diğer bir ülkeye göre bir üretim dalındaki üstünlüğünü, o üretim dalına sözü edilen ülkenin daha önce girmiş olmasına bağlamak mümkündür. Ülkelerden biri için temel üstünlük, diğeri için üstünlük değilse, o ana kadar elde edilmiş tecrübe ve ustalıkların sağlamış olduğu bir üstünlük olabilir... Koruyucu bir gümrük tarifesi, belirli bir süre devam ettirilirse, bir ülkenin böyle bir denemeyi gerçekleştirmesi için ödeyebileceği en az zararlı bir vergi olabilir» (5).

Romanyalı iktisatçı M. Manoilescu, «The Theory of Protection and International Trade» adlı kitabında (6), ikili bir ekonomik yapıya sahip olan ekonomilerde aynı miktar emeğin tarım ve sanayi kesimlerindeki üretiminin çok farklı bulunduğunu belirterek, sanayi kesiminin korunmasını önermiştir. Manoilescu, yapmış olduğu istatistikî araştırmaların sonucunda, sanayi tarım kesiminden 4-4,5 kat daha üretken olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda, eğer sanayi kesimi dışı karşı bir tarife ile korunacak olursa, tarımdaki düşük verimli emeğin sanayi kesimine geçmesi sağlanacak ve emeğin üretkenliğinde artacaktır. Böylece, gelişmekte olan ülkelerin sanayi kesimlerini korumakla elde edecekleri kazanç, karşılaştırmalı üstünlükler teorisine göre ihtisaslaşmanın sağlayacağı kazançtan daha fazla olacaktır.

Bugün sanayileşmesini tamamlamış ülkeler, geçmişte, gelişmekte olan sanayilerini yüksek tarife duvarları ile korumuşlardır. Yüzyılımızda sanayileşmesini tamamlamış, kalkınmış ülkeler arasında bulunan ABD, Japonya ve Rusya, geçen asırda hızlı bir sanayileşme için yüksek gümrük tarifeleri uygulanan ülkelere birer örnek olarak gösterilebilir.

Bu ülkeler, tarife duvarları ile sanayilerini belirli bir süre dış rekabete karşı korurlarken, korumayla birlikte bu ülkelerin fert başına gelirlerinde de hızlı bir yükselme meydana gelmiştir. Başka bir deyişle sözü edilen ülkeler, kalkınmalarını yüksek tarife duvarları arkasında gerçekleştirmişlerdir (7).

(5) HABERLER,a.g.e.,s.280-281'den naklen.

(6) M.MANOILESCO, The Theory of Protection and International Trade, P.S. King and Son, London, 1931. Fransızca basımı 1929.

(7) Geçen yüzyılda ABD sanayi, 1818 den 1833'e kadar ve iç savaştan sonra yüksek tarife duvarlarının korunması altındaydı. Sovyetler Birliği'nde, merkezi devlet kontrolü altında serbest dış ticaretten soyutlanmıştı. Fransa ve Al-

II. Serbest Dış Ticaret Görüşü Karşısında Koruyucu Gümrük Tarifeleri

Geleneksel iktisatçılardan özellikle İngiliz klasik iktisatçılarının serbest dış ticaretin kalkınmanın motoru (engine of growth) olduğu (8) konusundaki görüşleri ile ekonomik korumanın dünya kaynaklarını israf ettiği ve ekonomik kalkınmayı engellediği (9) konusunda ileri sürdükleri görüşler, artık çağımızın dinamik koşulları altında bir geçerliliğe sahip bulunmamaktadır (10).

Dış ticaret, gelişmekte olan bir çok ülke için oldukça önemli bir role sahip bulunmaktadır. Buna rağmen (11) serbest dış ticaretin gerektirdiği

manya'nın da sanayileşme dönemlerinde karışık bir tarife tarihleri bulunmaktadır. Fransa, 1808'den 1860'a kadar yüksek bir tarife uygulamıştır. Almanya'da, 1844 ten 1860'a kadar ve 1879'dan sonra yüksek bir tarife sistemine sahiptir. 1860'tan sonraki düşük tarifeler döneminde, her iki ülkede de hızlı bir ekonomik kalkınma dönemi başlamıştır. Bununla beraber ekonomik kalkınma Almanya'da, 1860'tan çok önce başlamış ve gelişmiştir. Özellikle 1879'tan sonra Almanya'da ekonomik kalkınma, çok süratli bir şekilde gelişmiştir. Bu konuda fazla bilgi için bkz. E.E.HAGEN, «An Economic Justification for Protection», QJE, Vol.LXX11, No.4, November 1958, s.496-514. **Economics of Trade and Development**, ed.J.M.Theberge, John Wiley Sons Inc., New-York, 1968 içinde s.392-393, dipnot: 22.)

- (8) Dış ticaretin kalkınmanın motoru olduğunu belirten ilk iktisatçı, D.H.Robertson'dur. Bkz. D.H.ROBERTSON, «The Future of International Trade», EJ, Vol.XLV111, March 1938, s.1-14. Robertson bu tebliği, 13 Ekim 1937 tarihinde Liverpool Ekonomik ve İstatistik Derneğinde sunmuştur. (**Readings in the Theory of International Trade**, A.E.A., Richard D.Irwin Inc., Homewood Illinois, 1972 içinde s.501.)
- (9) H.G.JOHNSON, «Tariffs and Economic Development: Some Theoretical Issues», The Journal of Development Studies, Vol.I, October 1964, s. 3-30. (**Economics of Trade and Development** içinde s.351.)
- (10) Haberler, dış ticaretin yeri üretim fonksiyonlarında ülkeye daha fazla tasarruf ve yatırım olanağı sağladığını ve ülkenin üretim imkanlarını artırdığını savunmaktadır. Dış ticaret bunu, başlıca dört şekilde sağlamaktadır: i-ticaret, ekonomik kalkınma için gerekli olan sermaye malı, makine, ham ve yarımamül maddelerin ülkeye ithalatını gerçekleştirir, ii- ticaret, teknik bilgi, know-how, ustalık ve beceriler ile fikirlerin yayılmasında iletici bir rol oynar. iii-ticaret, özellikle gelişmiş ülkelere doğru sermaye hareketlerinin doğmasında yol açar, iv-serbest dış ticaret, en iyi anti monopolist bir politika olduğundan tam rekabet koşullarını gerçekleştirmede en sıhhatli bir araçtır. «International Trade and Economic Development,» «Bkz.G.HABERLER» National Bank of Egypt, Cairo 1959. (**Economics of Trade and Development** içinde s.108-109.)
- (11) HABERLER, «International Trade and...», s.104.

koşulların gerçekleşmesi mümkün olmadığından gelişmekte olan ülkeler, başlangıçta koruyucu bir politika izleyerek serbest dış ticareti kısıtlayıcı tedbirler almak zorundadırlar (12). Koruyucu yazarlardan R. Prebisch'in de belirttiği gibi, belki dış ticaret kalkınmanın motoru olarak yüklendiği görevi geçmişte yapmıştır (13). Fakat günümüzde, uzun dönemde gelişmekte olan ülkelerin ürettikleri birinci malların fiyatlarının düşmesi ve sanayi ürünlerinin fiyatlarının hızla yükselmesi sonucunda, bu argüman artık kabul edilmemektedir (14). Bu nedenle gelişmekte olan ülkeler, kendi koşullarında tek çıkar yol olarak sanayileşmek zorunda bulunmaktadır (15).

Hızlı bir sanayileşme için ise, gelişmekte olan ülkelerin genç sanayilerini, gelişmiş ülkelerin ucuz sanayi ürünlerinin rekabetinden korunmaları gerekmektedir. O halde, serbest dış ticarete belirli koşullar altında bazı sınırlamalar getirmek zorunlu olmaktadır. Belki serbest dış ticaret, ticaretin hiç söz konusu olmadığı bir duruma tercih edilebilir. Fakat bir ülke için serbest ticaretin bütün diğer ticaret şekillerinden daha iyi olduğunu söylemekte mümkün değildir (16).

Bu açıdan Cairncross, serbest dış ticaretin ülkelerin ekonomik kalkınmasına büyük katkısı olduğunu kabul etmekle beraber, yinede dış ticareti kalkınmanın süreleyici bir aracı olarak görmemekte ve bu konuda şöyle demektedir:

«Şimdi, gelişmiş olan ülkelerin gelişme süreçlerinin başlangıcında, dış ticaretin uyarıcı rolünü şüphesiz kimse inkâr edemez. 19 uncu yüzyılda İngiltere ve Amerika'nın 20 nci yüzyılda Japonya'nın ihracatının genişlemesinin, söz konusu ülkelerin ekonomilerine büyük katkıları olmuştur ve ihracat artışı bu ülkelerin sanayileşmelerine de yar-

-
- (12) W.M.CORDEN, **Recent Developments in the Theory of International Trade**, Princeton University Press, 1965, s.61-62.
 - (13) Bu görüşe, R.Nurkse'te katılmaktadır. Bkz.R.NURKSE, «Patterns of Trade and Development», **Economics of Trade and Development** içinde s.86.
 - (14) H.MYINT, **Economic Theory and the Underdeveloped Countries**, Oxford University Press, New-York, 1971, s.181.
 - (15) B.HINGGINS, **Economic Development**, W.W.Norton and Co., Inc., New-York, 1968, s.464-465., C.P.KINDLEBERGER, **Economic Development**, McGraw-Hill Book Co., Inc., New-York, 1965 s.213-216.
 - (16) P.A.SAMUELSON, «The Gains from International Trade», **Canadian Journal of Economics and Political Science**, Vol.V, May 1939, s. 195-205. (**Readings in the Theory of International Trade** içinde s. 239.)

dım etmiştir (17)... Uluslararası ticaret, dünyanın ekonomik kalkınmasına büyük katkıda bulunmakla beraber, yinede, kalkınmanın popüler bir motoru olmaktan uzak kalmıştır» (18).

Gelişmekte olan ülkelerin dış rakebete karşı kendi ekonomilerini korumak için uyguladıkları tarifeler, şüphesiz serbest ticarete getirilen büyük bir kısıtlamadır. Bu ülkelerin, serbest dış ticareti kısıtlayan tarife uygulamalarına gitmelerini başlıca iki argümana bağlamak mümkündür: (19).

(i) Ekonomik argümanlar,

(ii) Ekonomik olmayan argümanlar.

Kendi kendine yeterli bir ulusal güce sahip olmak, dışarıya daha az bağımlı olmak, dünya üzerinde daha fazla bir politik güç kazanmak, askeri endişelerle bazı faaliyet dallarında çok yüksek maliyetle bile olsa kısmen kendi kendine yeter bir duruma gelmek gibi amaçlar, ekonomik olmayan argümanları oluşturmaktadır (20). Bunlar, hernekadar kendi yönlerinden bir değere sahip iselerde, korumanın reel geliri arttıran ekonomik argümanları dışında incelenmelerinde yarar bulunmaktadır (21). Bu nedenle bu yazımızda, gümrük tarifeleri ile korumanın ekonomik argümanları arasında bulunan gelenksel genç sanayiler argümanını (22) incelemeye çalışacağız.

III. Gümrük Tarifeleri ile Genç Sanayileri Koruma

Gümrük tarifeleri ile genç sanayileri koruma konusuna girmeden önce, literatürde oldukça değişik şekillerde tanımlanan «koruma» (protection) terimine açıklık getirmekte yarar vardır. Genel olarak iktisatçılar «koruma» terimini, birbirinden çok ayrı anlamlarda ifade etmektedirler. Koruma, bir anlamda dünya fiyatlarının üstünde üretim yapan dahili üretici-

-
- (17) A.K. CAIRNCROSS», **Factors in Economic Development**, George Allen and Unwin Ltd., London, 1965, s. 210.
- (18) CAIRNSROSS, a.g.e., s. 211.
- (19) JOHNSON, «Tariffs and Economic Development..» s.353.
- (20) Ekonomik olmayan argümanlar için bkz.JOHNSON, a.g.m.,s.353,359-365.. HABERLER,**The Theory..**, s. 239-241.,JOHNSON,«Optimal Trade,Intervention in the Presenc of Domentic Distortions», **Trade, Growth and the Balance of Payments**, North-Holland Publishing Co., Amsterdam, 1966 içinde s.3-4.
- (21) G.M.MEIER, **The International Economics of Development**, Harper and Row, New-York, 1968, s.162.,JOHNSON,a.g.m.,s.353,355., HABERLER,a.g.e.,s. 241.
- (22) G.Haberler, gümrük tarifeleri ile korumanın ekonomik argümanları arasında beş değişik argüman öne sürmektedir. Bkz.HABERLER, a.g.e., 241-244.

leri, ithal mallarının rekabetinden korumak için bunların dahili fiyatlarını bir tarife ile yükseltmektir (23). Tarife'nin gerçekleştirdiği bu korumayı, aynı zamanda günümüzde ithalat sınırlamaları, döviz kontrolleri ve çoklu döviz kurları ilede sağlamak mümkündür (24). Fakat biz burada, tarifelerin genç sanayileri koruyucu etkisi üzerinde durduğumuz için, diğer dış ticaret araçları ile korumayı bilerek ihmal etmekteyiz.

Terimi biraz daha açıp korumayı şu şekilde tanımlamak mümkündür: Genel olarak koruma, malların nispi dünya fiyatları ile onların dahili fiyatları arasında ikinciler aleyhine olan farklılığı, bir gümrük tarifesi ile ortadan kaldırmak ve ekonomik politikanın gereklerine göre bu fiyatlar arasında ikinciler lehine bir farklılık yaratmaktır (25). Bu şekilde sübvansiyonlar ile korumayı, tarife ile korumadan ayırarak konuya bir açıklık getirmiş oluyoruz (26).

Gümrük tarifeleri ile ekonomik korumanın temel argümanı, gelişmekte olan ülkelerde yeni kurulan sanayi dallarını dış rekabetin yıkıcı etkisinden belirli bir süre korumaktır (27). Gerçekten, gümrük tarifeleri ile bir

-
- (23) JOHNSON, «Optimal Trade Intervention..», s.6'da daha değişik bir tanım vermektedir.
- (24) Bkz.JOHNSON,a.g.m.,s.6.
- (25) Aynı konuda Johnson'un tanımı için bkz.a.g.m.,s.6.
- (26) Gümrük tarifeleri ile koruma konusunda bir noktaya dikkati çekmekte yarar vardır. Bu nokta, nominal ve efektif (gerçek) koruma arasındaki ayrılıktır. Nominal koruma oranı, gümrük vergisi oranı ile aynı anlama gelmek üzere, tamamlanmış bir malın c.i.f. fiyatı ile yurt içindeki satış fiyatı arasındaki farktır. Efectif koruma oranı ise, ekonomide sanayi kesiminin tarife ile korunması durumunda yaratılan katma değerın tarifelerin olmadığı bir durumda yaratılan katma değere olan oransal farkıdır. (W. M.CORDEN, «The Structure of a Tariff System and the Effective Protective Rate» JPE, Vol. 74,1966, s.221-237. **International Trade**, Penguin içinde s.285.) Burada, öncekinden farklı olarak yurt içinde yaratılan değerın korunması önem kazanmaktadır. Nominal koruma oranı, gümrük vergisinin sözü edilen mala yurt içinde katılan değere oranlanmasıyla bulunan efektif koruma oranından daha küçüktür. İthal edilen malın yurtiçinde üzerine konulması mümkün olan katma değerın miktarı ne kadar düşükse, gerçek koruma oranı o kadar yüksek olmalıdır. Bu nedenle yurtiçinde yaratılan değerın miktarı eğer sıfır ise, gerçek koruma oranıda şüphesiz yukarıdaki düşünce çerçevesinde sonsuzdur.
- (27) Buradaki amacımız yöünden önemli olan, tarifelerin bir sanayi dalı, daha geniş anlamıyla sanayi kesimi üzerindeki etkileri ve bu kesimin korunmasıdır. Bu nedenle Profesör Kindleberger, tarifelerin çeşitli etkilerinin aynı analitik görüşe dayanmıyacağını ve tartışmanın hangi nokta üzerinde yürütül-

sanayi dalının korunmasının önemini anlayan ve üzerinde duran F. List, daha öncede değindiğimiz gibi yeni kurulan sanayi dalları için terbiye edici gümrük tarifelerinin konarak bu sanayiilerin bir süre korunmasını önermiştir. Aslında serbest dış ticareti savunan bir iktisatçı olan Mill'de, genç sanayi dallarının serbest dış ticaretten zarar göreceğini kabul etmiş ve serbest dış ticaretten bir süre ayrılarak gelişmekte olan sanayi dallarının dış rekabete karşı korunmasını savunmuştur (28).

Mill, yukarıda da belirtildiği gibi, ülkenin bir üretim dalında diğerine göre üstünlüğe sahip olmasını, üstünlüğü olan ülkenin o üretim dalına daha önce başlamış olduğuna bağlamaktadır. Daha sonraları koruma fikri, daha çok gelişmekte olan ülkelerin genç sanayilerinin infant industries) korunması etrafında toplanmıştır. Bu fikir daha da gelişerek, gelişmekte olan ekonomilerde genç sanayi kesimi ile birlikte tarım kesiminde korunması gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır (29). Gerçekten gelişmekte olan ülkelerde, genç bir sanayi dalı ile birlikte gelişmemiş bir tarım sektöründe bulunmaktadır. Geri bir tarım ve imalat sanayiinin bulunduğu bu ülkeler, bir bütün olarak ekonomilerini her iki sektörde gelişmiş ülke sanayilerine karşı korunmalıdırlar (30). Buradaki amacımız gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesi ile sınırlı olduğundan, Myint'in çok yerinde olarak üzerinde durduğu bu ayırım bilerek ihmal edilecektir.

Bu açıklamalarımızdan sonra şimdi, gümrük tarifelerinin yeni gelişen genç sanayileri koruyucu etkisine geçebiliriz. Yeni kurulan sanayi dallarında ilk kuruluş döneminde maliyetler nispeten yüksektir. Çünkü üretimin ilk döneminde, üretimi gerçekleştiren firma veya sanayi dalı içsel ekonomileri henüz gerçekleştirememiştir. İçsel ekonomiler üretim süreci sı-

düğünün dikkatlice saptanması gereği üzerinde durmaktadır. Tarifelerin, bizim buradaki sınırlı amacımız dışında yaratmış olduğu etkilerinin ayrıntıları için bkz.C.P.KINLEBERGER, **Uluslararası İktisat**, çev. Necdet Serin, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s.119,146. V.F.SAVAŞ, «Gümrük Tarifelerinin Ekonomik Analizi», **ESADER**, C.V,No.2, Haziran 1969,s.20-38.

(28) HABERLER, **The Theory of ...**,s. 280-281.

(29) MYINT, **Economic Theory and ...**,s. 197.

(30) Myint, yavru sanayiler argümanının daha da genişletilmesi sonucunda, koruma teorisinin ötesinde uluslararası yardım teorisinin bulunduğunu belirtmiştir. Ona göre, eğer bir bütün olarak genç ekonomi korunup teşvik edilecekse, genç ekonomiye dışarıdan uluslararası yardım şeklinde yeni kaynaklar sağlanmalıdır.

rasında üretim ölçeğinin kurulu firma veya sanayi dalının tam kapasiteye doğru genişlemesi ile birlikte maliyetlerde bir azalmaya yol açmaktadır. Aynı şekilde ekonomide zaman içinde ortaya çıkan dışsal tasarruflar da, maliyetlerin giderek düşmesine sebep olmaktadır (31). Bu nedenle yavru sanayilerin gerek içsel ve gerekse dışsal ekonomilerden yararlanabilmele-ri için belirli bir süre dış rekabete karşı korunmaları gerekmektedir. Yeni kurulan genç sanayi dallarını korurken, seçilen üretim tekniği ile en düşük maliyeti sağlayıncaya kadar, o sanayi dalının hep aynı seviyede korun-masına dikkat etmek gerekir. Eğer böyle yapılmazsa, korumanın sağla-mış olduğu rekabetten uzaklaşma sonucu, maliyetlerde istenilen azalma sağlanmayabilir. Başka bir deyişle genç sanayiler, hiçbir zaman büyümeyez-ler (32). Bu durum, başlıca iki şekilde kendini gösterebilir:

(i) Başlangıçta kullanılacak üretim tekniği seçilirken, üretimde en ucuz maliyetleri gerçekleştirecek teknik seçilmeyebilir. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Bunların en başında, üretimin nasıl olsa devamlı korunacağı bilin-diği için modası geçmiş ve yüksek maliyetli bir üretim tekniğinin seçil-mesi gelmektedir. Aslında firma üretim tekniğini seçerken gelecekteki fak-tör fiyatlarının da göz önünde tutmalıdır. Geleceğin ne kadarlık bir süreyi kapsayacağı, sermaye malının ekonomik ve teknik amortisman süresi ile sınırlıdır. Bunlardan hangisi daha kısa ise, onun esas alınması gerekmektedir. Modası geçmiş bir teknikle üretim yapıldığı sürece, elde edilen ürün-ler hiçbir zaman diğer ülkelerin ürünleri ile rekabet edemeyecekleri için, bu sanayi dalının devamlı korunması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (33).

-
- (31) Johnson'a göre korumanın yavru sanayiler argümanı, sık sık «dışsal ekono-miler» kavramı ile karıştırılmaktadır. Johnson bu iki kavramın mantıken birbirinden ayrı olduğunu savunmaktadır. Dışsal ekonomiler argümanı statik, buna karşılık yavru sanayiler argümanı ise dinamik bir nitelik taşımaktadır. Bkz. JOHNSON, «Optimal Trade Interventions...»s.27.
- (32) R.E.CAVES-R.W.JONES, **World Trade and Payments**, Little, Brown and Co., Boston, 1973, s.260. Aynı konuda Samuelson, «uzun zamandanberi kundak-tan çıkamayan sanayiler» ifadesini kullanmaktadır. Bkz. P.A.SAMUELSON, **Economics**, Mc Graw-Hill Book Co., New-York, 1967 (Yedinci Baskı),s.678.
- (33) A.B.ATKINSON-J.STIGLER, «A New View of Technological Change» **EC**, Vol.LXXI, No, 315, September 1969, s. 573-578. Atkinson ve Stigler, teknolojik gelişmenin bir teknikteki gelişme şeklinde olduğunu belirterek, sanayiin korunması yerine ülke bakımından yararlı olan tekniğin korunmasını öner-mekte ve «genç sanayi» değil, «genç tekniklerin» korunması gerektiğini belirtmektedirler. Bu açıdan konu ele alındığında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde genç tekniklerin korunmasının önemi daha fazla artmaktadır.

(ii) Sanayi dalının maliyetlerini zamanla düşürmesi söz konusu olduğu halde, korumanın verdiği rahatlık içinde sanayi gelişmesi için gerekli tedbirler alınmayabilir (34). Bu şekilde korumanın sağladığı imkanla, bu sanayi dalında aşırı kazanç elde edilerek ekonomide kaynak kaybında yol açılabilir. Gelişmekte olan ülkelerde gümrük tarifelerinin koruyuculuğunda kurulan bir sanayi dalının, «Mill-Bastable Testi» denilen bir testten başarı ile geçmesi gerekir (35). Mill Testine göre, gelişmekte olan ülkelerde gümrük tarifesinin korumasında kurulan sanayi dalı, teknik bilgi ve tecrübe bakımından hızlı bir gelişim içinde bulunmalı ve gelişmiş ülkeler ile aralarında bulunan tarihsel engeli (historical handicap) en kısa sürede kapatmalıdır. Bastable Testinde ise, gümrük korumasından yararlanan sanayi dalının kısa sürede üretim maliyetlerinde önemli tasarruflar sağlaması ve öğrenme süresinin (learning period) yüksek maliyetini giderek azaltması gerekmektedir (36).

Gelişmekte olan ülkeler yönünden büyük önem taşıyan ve tarifelerin en kuvvetli argümanlarından biri olan genç sanayiler önerisi, Prof. Samuelson tarafından hernekadar benimsenmiyorsa da (37), günümüzde geçerliliğini hala korumaktadır. Gümrük tarifeleri belki sadece kaynakların belirli sanayi dallarına yöneltilmesi için bir araçtır ama (38), yavru sanayilerin bir

-
- (34) F.Ergin, bu durumu şu şekilde anlatmaktadır: «yeni doğan sanayi çocukluk çağını atlattıncaya kadar himayesi... Evet! Fakat bu çocuk büyüdüktan sonra da emzikten vazgeçmemektedir» Bkz. F.ERGİN, **İktisat**, 1962,s. 715.
- (35) M.C.KEMP,«The Mill-Bastable Infant-Industry Doğma,» **JPE**, Vol.LXVIII, No. 1,February 1960,s.65-67.
- (36) M.C.KEMP, **The Pure Theory of International Trade**, Prentice Hall, Inc.,Egnlewood Cliffs,N.J.,1964,s.187.Kemp'e göre firmanın kazandığı bilgiler eğer tamamen kendi tekeli altında ise, öğrenme sürecinin içsel (internal), bu bilgiler firma dışında herkesin yararına ise (serbest bir mal gibi) öğrenme süreci dışsaldır (external). Firmanın öğrenme süreci içsel ise, «dinamik içsel ekonomiler» (dynamic internal economies), öğrenme süreci dışsal ise «dinamik dışsal ekonomiler» (dynamic external economies) meydana gelmektedir. Bkz.KEMP, a.g.e.,s.186-187.
- (37) Samuleson; yavru sanayi iddiası bugün geçen yüzyıla göre önemini büyük ölçüde kaybetmiştir, diyerek tarifelerin bu argümanını önemsememektedir. Bkz.SAMUELSON,a.g.e.,s. 678.
- (38) R.Nurkse, «koruma aracı olarak getirilen tarifeler, ekonomik kaynakları yalnız belirli alanlara yönleltmek ve sanayi ilk kuruluş dönemlerinde karşılaşılabileceği zorlukları yenmek içindir» diyerek, tarifeler ile yeni kaynaklar bulunması ve bunların sermaye birikimi için kullanılmasının, tarifelerin yavru sanayiler argümanı dışında kalan amacı olduğuna dikkati çekmektedir. Bkz. NURKSE,a.g.e.,s.105.

süre korunması sonucunda, başlangıçtaki yüksek birim maliyetlerinin düşmeside mümkün bulunmaktadır (39). Böylece korunan sanayi dalıda, karşılaştırmalı üstünlükler bakımından giderek bir avantaja sahip bulunmaktadır. Aslında karşılaştırmalı üstünlüğü, kısa dönemde değil fakat uzun dönemde göz önünde tutmak gerekmektedir. Çünkü üretim sürecinin başlangıcında toplumun yüksek maliyetlere katlanarak uğradığı refah kaybı, daha sonraları maliyetlerde meydana gelen düşmeler nedeniyle giderilebilmektedir (40).

Bununla beraber, gümrük tarifesi ile korunan sanayi dalına sağlanan olanaklar sonsuz olmayıp, ilk kuruluş döneminde karşılaşılmaması kaçınılmaz olan darboğazları genişletinceye kadardır. Ayrıca koruma ve teşvik, ekonomideki bütün sanayi dallarını değil, muhtemelen ilerde nispi avantaja sahip olması muhtemel, öğrenme dönemini çabuk aşacak ve dış pazarlarda rekabet edebilecek sanayi dallarına selektif olarak sağlanmalıdır. Gelişmekte olan ekonomilerde tüm sanayii birden teşvik etmeye kalkmak, ekonomide zaten sınırlı miktarda bulunan kaynakların, gerçekten gelişme potansiyeline sahip olan sanayi dallarından esirgenmesine yol açar. Böylece, gelişme imkânına sahip sanayi dalları, gerekli kaynakları sağlayamama durumuyla karşılaşır ve sonuçta ekonomik kalkınmanın kısıtlanmasına sebep olunur (41).

Gümrük tarifeleri ile yavru sanayileri veya daha genel olarak yerli üretimi korumak (42), bilindiği gibi tarifelerin yaratmış olduğu etkilerin en

(39) Gelişmekte olan ülkelerde sanayii korumanın dört özel nedenini, G.Myrdal şu şekilde belirtmektedir: i-ülkede yeni yaratılan arza aynı miktarda talep yaratmakta karşılaşılan güçlükler (yurtiçi talebinin yurtiçi arzla aynı miktarda artmaması), ii- ekonomide dışsal tasarruflardan yararlanma, iii-fazla işgücünden üretime yararlanma, iv-sanayi ve tarım kesimleri arasındaki ülke içi maliyet ve fiyat yapısının sanayi kesimi lehine kayması.Bkz.G.MYRDAL, An International Economy, Routledge and Kegan Paul Ltd.,London, 1959,s. 276-277.

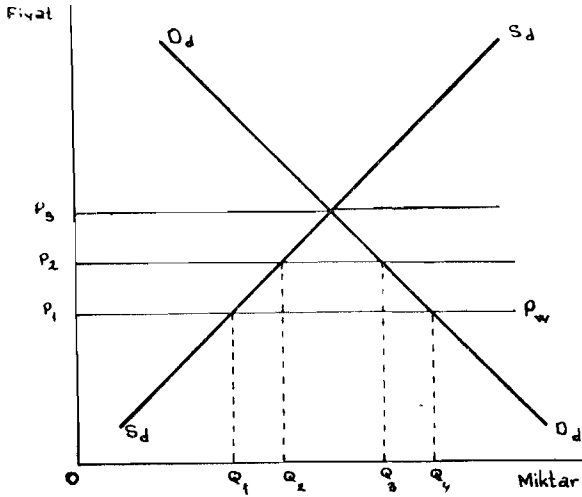
(40) Samuelson, genç sanayi veya genç ekonomi (young economy) iddialarının, karşılaştırılmalı üstünlükler teorisine ters düşmediğini savunarak, «bu iki iddianın geçerliliği, üretim imkanları eğrisinin geçici koruma isteyen üretim dalarındaki yeni karşılaştırmalı üstünlük yönüne dinamik ve uyarılmış bir şekilde kaydırılmasına dayanmaktadır» demektedir. Bkz. SAMUELSON, a.g.e., s. 678.

(41) N. MUMCU, **Pür Dış Ticaret Teorisi ve İktisadi Gelişme**, Ofset Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul, 1969, s. 130.

(42) Caves ile Jones, tarife korumasının ithal kısıtlamaları, döviz kontrolü, çok-

önemlilerinden biridir. Çünkü, tarifelerde meydana gelebilecek bir değişiklik, korunan sanayi dalının üretim sürecine direkt olarak etkide bulunmaktadır. Gümrük tarifesi ile koruma sonucunda, iç ve dış fiyat seviyeleri arasında bir farklılık doğmakta ve bunun sonucunda iç üreticilerin mallarının fiyatları, dünya fiyatlarının üstünde bile olsa satış imkânına kavuşmaktadır (43).

Şimdi, gümrük tarifelerinin yavru sanayi ürünlerini, daha genel olarak tek bir sanayi ürünü üzerindeki koruyucu etkisini, genel denge analizi çerçevesi içinde aşağıdaki şekil yardımıyla incelemeye çalışalım (44).

Tarife uygulayan ülke, dünya pazarlarında küçük bir alıcı ve ithalatçıdır. Bu nedenle satın alımlarla dünya fiyatını etkileyememektedir. Bu ülke, P_w fiyatından (dünya fiyatı), istediği kadar mal alımında bulunabilir. Ülke

lu döviz kuru gibi diğer dış ticaret politikası araçları ile koruma yanında, belki en iyi koruma olmadığı kanısındadırlar. Bkz. CAVES-JONES a.g.e., s. 261.

- (43) JOHNSON, «Optimal Trade Intervention...» s. 6., CAVES-JONES, a.g.e., s. 229.
(44) Kısmi denge analizinde, incelenen piyasada geçerli olan fiyattaki bir değişiklik, ekonomideki genel arz ve talep eğrilerini etkilememektedir. Bu nedenle, gümrük tarifelerinin koruyucu etkisinin kısmi denge durumunda incelenmesi, genel denge durumuna göre daha açık ve anlaşılır olmasındandır. Genel denge analizi çerçevesinde serbest ticaret ve korunma için bkz. HAGEN, a.g.m., s. 389-392.

içi arz ve talep eğrileri (Dd ve Sd), çeşitli fiyatlardaki iç üretim ve talebi göstermektedir. Ekonomide (OQ_3) miktarı kadar ithalat, (OP_2) fiyat seviyesinde yapılmaktadır. Bu fiyatta ithalat arzı sonsuz esnek olduğundan, ($P_2 P_3$) tarifesinin dış sunum fiyatı üzerinde hiçbir etki yaratmadığı kabul edilmektedir. (P_1) fiyat seviyesinde ekonominin ithalatı, ($O_1 Q_4$) kadardır. Eğer uygulanan tarife sonunda fiyat (P_2) seviyesine yükselmişse, dışardan yapılan ithalat miktarı ($O_2 Q_3$) kadar artacaktır. (P_1) fiyat seviyesine göre iç üretimde meydana gelen ($O_1 Q_2$) miktarındaki artış, gümrük himayesinin yerli üretimi koruyucu etkisini göstermektedir. Burada şekilden de görülebileceği gibi belli bir tarifeye göre gümrük uygulanmasının yerli üretim üzerindeki koruyuculuğu, arz eğrisinin esnekliği tarafından belirlenmektedir. Eğer arz eğrisi esnekse, koruyucu etki büyümekte, esneklik küçüldükçe koruyucu etki önemini kaybetmektedir. Eğer gümrük tarifesi, dışardan ithalat yapılmaksızın iç talebin tamamen yerli üretim tarafından karşılanabilmesini sağlayacak şekilde (P_3) seviyesine kadar yükseltirse, bu durumda tarife, yerli üretimi mutlak olarak koruyacaktır (45). Şekildende izleneceği gibi (P_3) fiyat seviyesinde iç talebin tamamı, yerli üretimle karşılanmakta ve bu tarife seviyesinde ithalat tamamen durmaktadır.

IV. Sonuç

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da görüleceği gibi, gümrük tarifelerinin yerli üretim üzerinde kesin bir koruyucu etkisi vardır. Bu koruyuculuk sonunda, ülke bakımından bir kayıp sözkonusu olmaktadır ama, tarife ile korunan üretim dalının kısa dönemde bu korumadan kazançlı çıkmasında mümkün bulunmaktadır (46). Tarifelerde meydana gelebilecek bir düşme sonucunda tarife ile korunan sanayi dalı, -çünkü bu dal dünya fiyatlarının üstünde üretim yapmaktadır ve muhtemelen genç sanayi dalları- tarife düşüşünden çok fazla etkilenecektir.

Gümrük tarifeleri ile korumanın hangi üretim dallarında ve ne kadarlık bir süre için yapılacağını, korunan sanayi dalının dünya piyasalarında rekabet edebilecek ekonomik etkenliğe ulaşması belirleyecektir. Koruma süresi sonunda artan ekonomik etkenlik, sanayi dalını gümrük duvarlarının arkasına sığınmaksızın normal bir produktivite seviyesine ulaştırmalıdır. Uluslararası produktivite seviyesine erişen ve dünya piyasalarında rekabet edebilecek kadar güçlenen başka bir deyişle çocukluk dönemini atlatan

(45) SAVAŞ, a.g.m., s. 29.

(46) KINDLEBERGER, a.g.e., s. 122.

genç sanayi dalı, yeterince gelişmiş demektir. İktisadi kapasiteye ulaştıktan sonra sanayi dalının faaliyetine devam edip edemeyeceği, bu noktaya gelince açıklığa kavuşmuş olacaktır. Eğer bundan sonrada genç sanayi dallarının tarife ile korunması devam edecek olursa, rekabetten uzaklaşan sanayi dalı kendi içinde etkenlikten de uzaklaşarak ekonomide monopolcü bir duruma geçecek ve prodüktifliğini kaybedecektir.

Bu nedenle, korunacak genç sanayi dalının seçiminde ve ne kadar korunacağı konusunda çok dikkatli davranmak ve uzun dönemde dinamik karşılaştırmalı üstünlüklerden hiçbir zaman uzaklaşmamak gerekmektedir. Tarife ile koruma, sanayiin optimalitesine ulaşınca kadar devam ederse başarılı olur. Hatalı bir koruma ise, yurtiçi kaynak tahsisinin yanlış dağılımına yol açabilir. Böylece, gelişmekte olan ülkelerde zaten sınırlı bulunan ulusal kaynaklar bir ölçüde israf edilmiş (47), ve sanayileşme- kalkınma (48) yanlış temellere oturtulmuş olur.

-
- (47) Kinleberger, tarife ile korumada amacın, kendi deyimiyle «çocuk meydana getirmek değil, fakat soğuk ve zalim rekabet dünyasında doğan çocuğun ölümüne engel olmak» olduğunu belirtmektedir. Bkz. KINDLEBERGER, **Uluslararası İktisat**, s. 124. Aynı görüşü Profesör Hirshman'da savunarak; gelişmekte olan ülkeler yönünden koruma, sanayi dalı kurulmadan önce değil, fakat kurulup üretime başladıktan sonra sağlanmalıdır demektir. Bkz. A. O. HIRSHMAN, **The Strategy of Economic Development**, Yale University Press, New - Haven and London, 1972, s. 124. Fakat gelişmekte olan ülkeler yönünden bu görüşe katılmak pek mümkün değildir. Çünkü bu ülkeler, henüz sanayileşmelerinin başlangıcındadırlar ve pek çok sanayi dalı sözü edilen ülkelerde henüz kurulup faaliyete bile geçmemiştir. Bu kısıtlayıcı durumda, gelişmekte olan ülkeler eğer bu görüşe göre bir politika sap-tayacak olurlarsa, zamanla karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olabilecekleri ve kalkınmaları bakımından fedakârlık etmek zorunda kalacaklardır. O halde gelişmekte olan ülkelere, Kinleberger'in deyimiyle gerektiğinde ve gerektiği kadar çocuk sanayi dalı-sahibi olmalıdırlar.
- (48) İktisat literatüründe »sanayileşme« ve «kalkınma» terimleri hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Gerçekten azgelişmiş ülkeler (underdevelopment countries) aynı zamanda sanayileşmemiş (non-industrialization) ülkelerdir. Bkz. J. VINER, **International Trade and Economic Development**, Oxford, At the Clarendon Press, 1970, s. 97.